

“Stichting Verdronken Geschiedenis”

Nieuwsbrief nr. 2014-1

(september 2014)

Deze Nieuwsbrief is bedoeld om de achterban van de Stichting Verdronken Geschiedenis periodiek te informeren over actuele zaken. We hopen hiermee de betrokkenheid van een grote groep mensen te behouden en te stimuleren.

Om onze achterban van interessant nieuws te kunnen voorzien beschikken we over correspondenten in Denemarken (Dr. Mette Guldborg), in Noord Friesland/Sleeswijk-Holstein (Dr. Dirk Meier) en in Ost Friesland/Niedersachsen (Dr. Axel Heinze).

Nieuws uit Nederland

Ontwikkeling 4D IKAW Waddenzee

Het project IKAW 4D Waddenzee van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) is erop gericht om een **I**ndicatieve **K** kaart voor de **A**rcheologische **W**aarden in dat gebied te maken volgens een geheel nieuw concept. Voor de late Holocene periode (vanaf de late Middeleeuwen) wordt een voorspellend model opgebouwd dat rekening houdt met de veranderende zeestromen (verandering in gebruik en een indicatie voor gevaar, sedimentatie en erosie), sedimentatie en erosieverschillen door de eeuwen heen (indicatie voor gevaar voor de schepen en tevens voor de conditie waarin de wrakken nu kunnen verkeren), het gebruik van het gebied (voor handel, visserij of anders), infrastructurele werken (voor huidige bedreigingen) en de aanwezige bekende archeologische vondsten (indicatie voor aanwezigheid en conditie andere vindplaatsen). Met 4 D wordt bedoeld dat naast X, Y en Z (diepte positie) ook wordt gekeken naar de tijd (en veranderingen in die tijd).

In dit project wordt gebruik gemaakt van historische kaarten en dieptegegevens van de Waddenzee. Betrouwbare dieptemetingen van de westelijke Waddenzee zijn beschikbaar sinds 1852. Door opeenvolgende kaarten te vergelijken worden diepteveranderingen in beeld gebracht. Vrijwel alle tot nu toe in ARCHIS bekende archeologische vondsten liggen in verdiepingsgebieden. Daar waar

verondieping (aanzanding) heeft plaatsgevonden liggen mogelijk nog archeologische resten verborgen.

De IKAW Waddenzee is een project van het Maritiem Programma van de RCE, en wordt uitgevoerd door de RCE (M. Kosian, M. Manders) en Periplus/Archeomare (S. van den Brink). Het project wordt in het najaar van 2014 afgerond.

Bron:

<http://oud.cultureelerfgoed.nl/archeologie/maritime-archeologie/>

Paleogeografische kaarten van het Waddengebied

In Nederland bestaat er een lange traditie in het samenstellen van paleogeografische kaarten. Deze kaarten geven een kaartbeeld van het landschap zoals dat er bij benadering heeft uitgezien op bepaalde momenten in het verleden. Zo'n kaartbeeld is natuurlijk steeds een resultaat van 'work in progress'. Nieuwe gegevens open tot herziening van de kaartbeelden.

De tentoonstelling in het Groninger Museum 'Het verdronken land is vruchtbaar' in het kader van het Nederlands-Duitse project 'Land van Ontdekkingen' verschaft de aanleiding voor het maken van nieuwe paleogeografische kaarten. De bestaande kaarten van Waddenzee tussen Den Helder en Eems werden herzien; het kaartbeeld werd daarnaast uitgebreid tot aan de Weser. Het geheel werd gebundeld in een mooi vormgegeven brochure. Vijf kaarten geven samen met begeleidende tekst een

boeiend beeld van het veranderend Waddenzeelandschap tussen 500 v.Chr en nu (2000).

Auteurs: P.C. Vos (Deltares) en E. Knol (Groninger Museum)

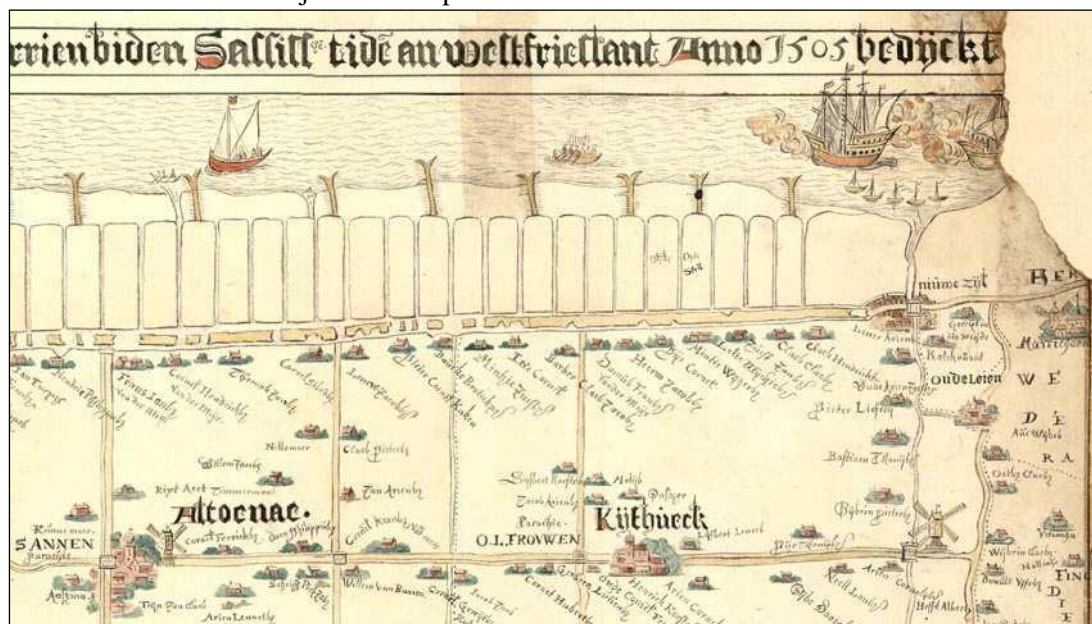
Kaarten en figuren: S. de Vries (Deltares)

Gras upt werp

Dit is de titel van de masterscriptie van Marjan Vroom (november 2013), die handelt over de landschapsbiografie en draagvlakanalyse voor het huidige beheer van het kwelderlandschap in Noord-Friesland Buitendijks. De scriptie is

voor de eigenaren lucratief, maar door inpoldering zou de waarde van de grond sterk stijgen. Een belangrijke stap was het aanleggen van zomerpolders; het vee was veilig achter de lage dijk en de grond kon intensiever worden beweid. In de 20^e eeuw werd aan de zeezijde van de kwelders een systeem van bezinkvelden aangelegd, bestaande uit een netwerk van rijshouten dammen en greppels.

De masterscriptie is te downloaden op: <http://www.rug.nl/research/kenniscentrumlandschap/masterscripties>

Detail van een kaart van Het Bildt uit 1570 met regelmatig slotenpatroon in de kwelder en op het wad uitstekende 'duickelhoofden'. (uit de Rijke 2001).

het resultaat van een onderzoek bij het Kenniscentrum Landschap aan de Rijksuniversiteit Groningen. Belangrijk onderdeel van de scriptie is een beschrijving van de landschapsontwikkeling van het Noord-Friese kustgebied door de eeuwen heen.

Langs de noordkust van Friesland lag in de vroege middeleeuwen een uitgebreid kwelderlandschap. Hier woonden mensen op terpen en weidden zij hun vee. Hiertoe legden ze kleine zomerdijken aan en drinkdobben. De term 'gras upt wurp' in belastingregisters uit 1511 geeft aan dat veel grond in gebruik was als grasland, dus voor beweiding en hooiwinning. De meeste eigenaren waren grootgrondbezitters die de kwelder vaak aan steeds dezelfde families verhuurden. In de 19^e eeuw werd landaanwinning, gebaseerd op "het recht op aanwas", steeds belangrijker. Weliswaar was het verhuren van de kwelders

Neues aus Niedersachsen

Nichts bleibt außer ein paar Spuren im Watt

Die Abteilung "Siedlung in der Marsch" im Museum 'Leben am Meer' in Esens wurde 2014 ganz neu gestaltet,

unter Verwendung der Ergebnisse der Dissertation von Dr. Kai Niederhöfer (2013). Es werden u.A. Funde untergegangener Siedlungen aus dem Benser Watt gezeigt. Das Museum ist in der Peldemühle, Benersielerstrass 1, 26427 Esens, und ist von Dienstags bis Sonntags von 10-17 Uhr geöffnet.

Info: <http://www.leben-am-meer.de/>

Archäologische Fundstellen im ostfriesischen Wattenmeer

2014 erhielt der Archäologe Kai Niederhöfer sein Doktorat am Universität Hamburg. Sein umfangreiche Arbeit zählt in zwei Bänder ca. 600 Seiten mit eine ausführliche Beschreibung der „Archäologische Fundstellen im Ostfriesischen Wattenmeer – Siedlungsgeschichte einer untergegangenen Landschaft bis 1570“.

Archäologie im Watt

Beim Niedersächsischen Institut für historische Küstenforschung, Wilhelmshaven, läuft jetzt das Projekt „Besiedlungs- und Kulturgeschichte des Niedersächsischen Wattenmeerraumes“. Ziel ist es,

- archäologische Fundstellen im Watt systematisch zu erfassen,
- Landschafts- und Siedlungsveränderungen zu rekonstruieren,
- archäologisches Forschungspotential einzelner Teile des Wattenmeeres aufzuzeigen.

Mit diesem Projekt wird ein Beitrag dazu geleistet, aktuelle Nutzungskonzepte mit der kulturhistorischen Bedeutung dieser einzigartigen Landschaft in Einklang zu bringen. Somit können Gebiete mit besonderer archäologischer Fundstellendichte und –qualität bei zukünftigen Planungszwecken berücksichtigt werden.

Dieser Projekt wird geleitet von Julia Goldhammer (Archäologie) und Martina Karle (Geologie). Für weiteres besuchen Sie den Blog unter:

www.wattenmeerprojekt.wordpress.com

Pingoruin in Ostfriesland

Katharina Tilly hat an der Uni Münster im Bereich Landschaftsökologie im Juli 2014 ihre Diplomarbeit abgegeben mit dem Titel: *Unbekannte Eiszeitrelikte in Ostfriesland – Pingoruin*

Neues aus Schleswig-Holstein

Bohrungen Dorfwurt Wesselburen

In Wesselburen (Kreis Dithmarschen) führt das Archäologische Landesamt Schleswig-Holstein unter Leitung von Volker Thiel M.A. und Matthias Lindemann M.A. in Kooperation mit Dr. habil. Dirk Meier Bohrungen zur

Dokumentation des Schichtenaufbaus durch. Die zentrale Dorfwurt stammt nach archäologischen Befunden aus dem 8. bis 9. Jahrhundert und wurde immer weiter erhöht. Spätestens im 12. Jahrhundert wies der 1281 erstmals urkundlich erwähnte Ort die heutige Struktur auf. Die Ergebnisse der Bohrungen werden im nächsten Newsletter vorgestellt.

Rungholttage

Im August 2014 gab es die 7. Rungholttage auf der Insel Nordstrand. Aus Holland war Dr. Otto Knottnerus angereist um über versunkene Dörfer und Sturmflutmythen im Dollart, im Jadebusen und in Flandern zu berichten. Dr. habil. Dirk Meier gab ein Vortrag „Von der Sintflut bis zur Groten Mandrenke; Mythos – Legende – Geschichte“.

Weiteres: <http://www.lust-auf-nordstrand.de/wp2/?p=14512>

Von Atlantis bis heute

Die Ausstellung im Reiss-Engelhorn-Museum Mannheim widmet sich erstmals dem Thema Katastrophe und stellt den menschlichen Umgang damit in den Mittelpunkt. Die Präsentation führt bekannte und weniger bekannte Katastrophen der Weltgeschichte vor Augen. Sie zeigt die Auslöser und Folgen und wie die Menschen in den unterschiedlichen Jahrhunderten und Kulturen auf die Naturgewalten reagiert haben. Auch die katastrophale **Nordseesturmfluten** sind ein Unterteil der Ausstellung.

Offen: 7.9.2014 – 1.3.2015

Info: <http://www.rem-mannheim.de/>

News from Denmark

Man, sea and landscape 800 BC - 1700 AD

In March 2014 a workshop for scholars from Denmark, Germany and Netherlands was held in Ribe to introduce the idea of a common

interdisciplinary project on settlement research incorporating especially archaeology and geology. Archaeologists of the region have excavated a number of prehistoric sites on the edge of the marshes as well as medieval dwelling mounds ('terpen') in the marshes, but they have not yet had the opportunity to integrate these with the landscape history at large. The the Museum South Jutland and the Museums of South West Jutland took the initiative to combine the efforts of geologists, paleobotanists, archaeologists and historians in order to explore the integrated long term development of settlement patterns, coastlines and landscape usage with a focus on the area between Eiderstedt and Blåvandshuk. The project has received funding to further develop the concept in 2014.

Danish-Dutch contacts at the Wadden Sea Coast

Since 2012, a Danish project is being carried out about Danish-Dutch contacts in the 17th and 18th centuries. In those days, Amsterdam exerted a strong attraction on people from the surrounding countries, including Denmark, where the government tried to concentrate trade with The Netherlands in the capital city, Copenhagen. A few other harbours, however, primarily on the northern Wadden Sea coast, maintained their own direct connections to Amsterdam with respect to trade, shipping, technology, and migration. The principal objective of this project is to investigate the effect of this early international contact on the peripheral region. What was the importance of having direct lines of contact into a globalised economy like Amsterdam's? What did the Dutch connection mean for common people? Along what routes did relations develop, and how did they intermesh? The project will both contribute to a general understanding of early developments towards a globalised society,

and analyse the implications thereof at regional and local levels.

The subprojects are as follows:

- Mette Guldberg, PhD.: "Shipping and harbour structure at the northern Wadden Sea coast in 17th and 18th centuries"
- Asger Nørlund, MA.: "Maritime cultural exchange between the Danish Realms and The Netherlands"
- Elsemarie Dam-Jensen, MA: "Trade along the Wadden Sea coast of western Schleswig and the occurrence of Dutch tiles"
- Christina Folke Ax. PhD: Danish folk costume and Dutch influence, 1600-1850.
- Max Pedersen, MSc: "The forgotten migrants: network, integration and cultural identity in the Danish immigrant community in Amsterdam in the 17th and 18th Centuries"
- Martin Rheinheimer, Professor Dr. habil: "Networks at sea and on land: Danish sailors in Amsterdam and at home, 1750-1850".

The project has been supported by the Danish National Culture Agency. Until now the results of the project have mainly been published in Danish, but publications in both English and German are planned.

Info: <http://www.fimus.dk/forskningsprojekt-hollandsk-danske-forbindelser>

Ballum – the renovation of a Wadden Sea coastal village

On August 22nd the completion of the renovation project in the village of Ballum at the Danish Wadden Sea Coast was celebrated. The project can be seen as an offspring of the Lancewadplan Project carried out by the trilateral Wadden Sea Cooperation (read more at www.waddensea-secretariat.org). In 2007, the Lancewadplan Project pointed to Ballum as one of best preserved villages in the Danish Wadden Sea Region. In order to secure the values of this outstanding village, a fund was set up in 2009 by the A.P. Møller-foundation and Tønder Municipality with the purpose of enabling the owners of the houses to renovate them according to local tradition. Many old houses and farms have been renovated and at the end of the project the whole village has benefited from this enhancement of Ballum's cultural heritage.

In search of Fanø's history

The Museums of South West Jutland have started a campaign in search of the medieval history of Fanø, the northernmost inhabited island of the Wadden Sea. Very little is known

of the early history of this island, but now a more systematic investigation involving metal detectors will hopefully contribute to finding answers to the many questions.

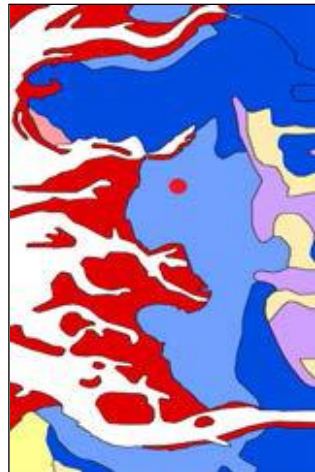

Building Culture of the Wadden Sea Region

In 2013, a review of listed buildings of the National Park Wadden Sea was carried out with the aim of shedding light on this valuable part of the Wadden Sea Culture. In 2014, a follow-up project is carried out by the Museums of South West Jutland in cooperation with a.o. local planning authorities and local guides. The 2014-project is focusing on information about the listed buildings. Workshops, information meetings and guided tours are among the activities of the project.

Trilateral Wadden Sea Landscapes

In a combined effort by the Dept. of Landscape History (Groningen University) and the Dutch Cultural Heritage Agency (RCE), Master student Catherine Lee undertook the task of constructing a trilateral map of “The marine clay landscapes of the Wadden Sea coast”.

This exercise was a contribution towards an inter-european historic landscape character assessment, and as such was a kind of follow-up of the trilateral Lancwad project. The report entails a brief geomorphological and cultural history of the coastal area of the Wadden Sea, leading to a landscape character assessment. The report can be downloaded at: http://www.waddenacademie.nl/fileadmin/inhoud/pdf/03-Thema_s/Cultuur/Creating_the_GIS_Map_of_the_Cultural_Marine_Clay_Landscapes_of_Northwestern_Europe_2_.pdf

Publicaties-Veröffentlichungen

Nieuw boek: “De Eems - een stroom van beelden”

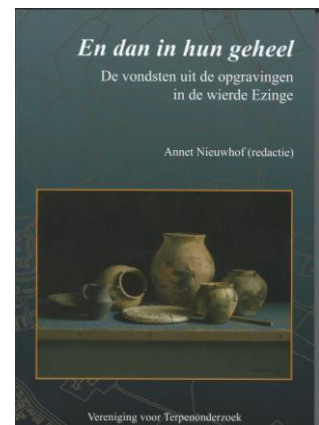

De afgelopen jaren heeft Aafke Steenhuis grote tekeningen/schilderijen gemaakt van de rivier de Eems, tussen de bron in het Teutoburger Woud en het eiland Borkum. Die tekeningen zijn gebundeld in een nieuw boek, uitgegeven door Philip Elchers (Groningen).

Formaat: A4, liggend.
Prijs: € 25,00

Nieuw boek: “En dan in hun geheel”

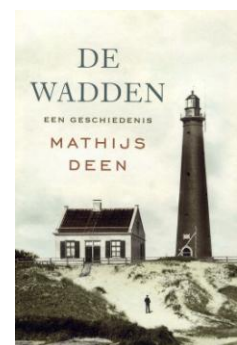
Onder deze titel verscheen een rijk geïllustreerd boek over alle vondsten uit de opgravingen in de wierde Ezinge. Dr. Annet Nieuwhof voerde de redactie. Het boek op A4-formaat telt 255 blz. en is uitgegeven door de Vereniging voor Terpenonderzoek te Groningen

Prijs: € 25,00
Info: a.nieuwhof@rug.nl

Nieuw boek: “De Wadden, een geschiedenis”

De historicus Mathijs Deen vulde zijn boek met een greep uit de geschiedenis van het Nederlandse Waddenzeegebied. Hij beschrijft de ontwikkeling van het Wad en de eilanden vanaf het einde van de laatste ijstijd. Hij verhaalt over Ro-

meinse krijgsheren, Friezen, Vikingen, lekenbroeders, piraten, vluchtelingen, gelukzoekers, schipbreukelingen, bezetters en badgasten, die zich allen op hun eigen manier schikten naar de wetten van water, wind en zand.

Uitgever: Thomas Rap
Paperback, 336 pagina's.
Prijs: € 19,90

Neues Buch: „Die Unterelbe. Vom Urstromtal bis zur Elbvertiefung“

Das großformatige Buch behandelt an Hand von Zeitscheiben und thematischer Schwerpunkte die faszinierende Landschaftsentwicklung, Siedlungs- und Verkehrsgeschichte der Unterelberegion. An Hand

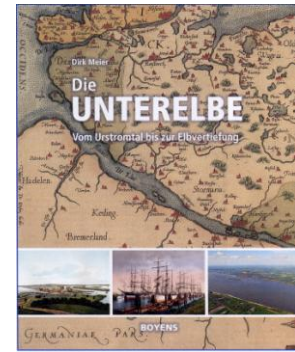
paläogeographischer Landschaftsrekonstruktionen, vieler Grafiken und Fotos wird anschaulich aufgezeigt, wie diese Landschaft in der letzten Kaltzeit entstand, wie Schmelzwässer das Elbeurstromtal

formten, wie Menschen diesen Naturraum nutzten, schließlich sesshaft wurden und bedachten.

Autor: Dirk Meier

Ca. 192 Seiten; ca. 200 Abbildungen;

Preis: ca. 30,00 € (gebunden)

Voor vragen en opmerkingen: info@verdronkengeschiedenis.nl

Deze Nieuwsbrief werd samengesteld door:

Karel Essink

Secretaris v.d. Stichting Verdronken Geschiedenis